

О. Ф. Запорожець,
аспірант кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет

ОБЛІК СУБ'ЄКТІВ ЗЕД ЯК ДОМІНАНТА МИТНО-ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

У статті розглядаються питання обліку (акредитації) суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах як вихідної (первісної) домінанти адміністрування митними органами процесів зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

In the article the questions of account (accreditations) of subjects of external economic activity are examined in custom organs as component part of mechanism of custom tax administration, instruments of providing of simplification of terms for an enterprise in Ukraine.

Ключові слова: облік, акредитація, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, митні органи, митно-податкове адміністрування, митні платежі, бюджет, операції зовнішньої торгівлі, митне оформлення.

Key words: account, accreditation, subject of foreign economic activity, custom organs, tax administration, custom payments, budget, operations of foreign trade, custom registration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Митні органи для забезпечення ефективного виконання покладених на них фіскальних завдань мають належним чином організувати контроль за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, що є неможливим без запровадження технологій обліку підприємств і осіб-підприємців — суб'єктів зовнішньоторговельних операцій. Адміністрування митних платежів є складним механізмом, який постійно триває та удосконалюється. З огляду на положення економічної науки [1], є підстави для твердження, що його складають такі етапи (стадії реалізації):

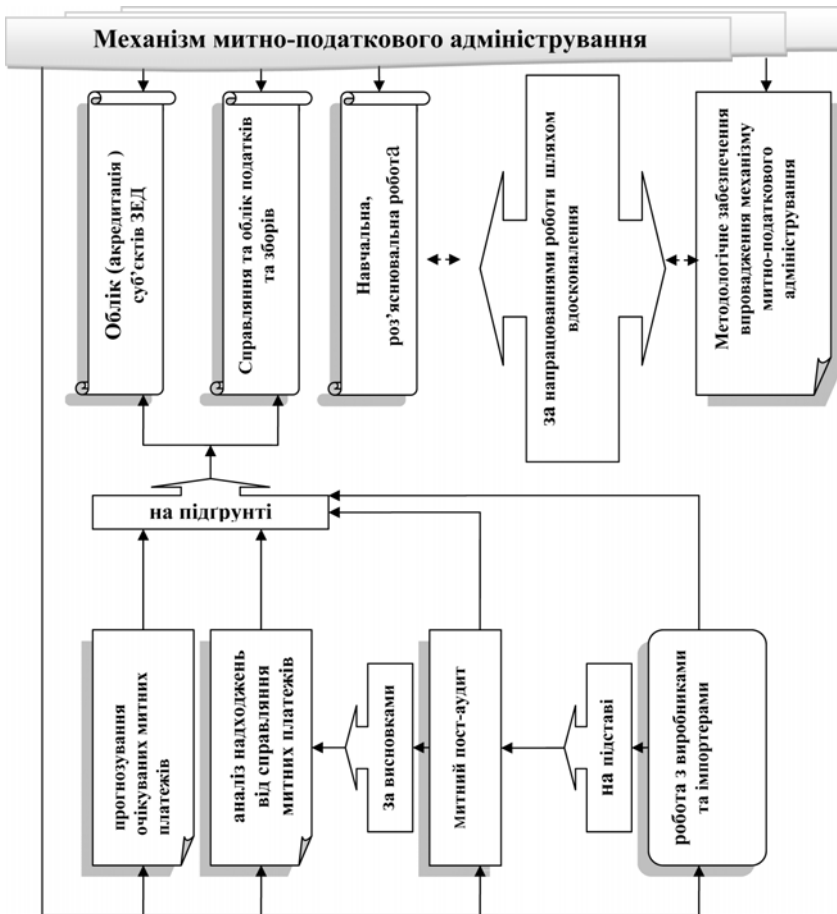
- 1) здійснення роботи з акредитації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (далі — ЗЕД) у зоні діяльності митного органу (постановки їх на облік);
- 2) надання інформації щодо ставок митних податків і зборів, роз'яснення порядку їх сплати суб'єктам ЗЕД;
- 3) реалізація прогнозно-аналітичної роботи з питань надходження до бюджету митних платежів;
- 4) проведення обліку надходжень митних податків і зборів;
- 5) здійснення контролю повноти і вчасності сплати митних податків і зборів суб'єктами ЗЕД (як під час митного оформлення, так і у спосіб митного пост-аудиту).

Отже, вихідною (первісною) домінантою адміністрування митними органами процесів ЗЕД в Україні, передумовою контролю за надходженнями митних податків і зборів є постановка суб'єктів ЗЕД на облік (про-

ведення їх акредитації) в митниці за місцезнаходженням (місцем державної реєстрації чи місцем знаходження керівних органів) останніх. Разом з тим, зазначена сфера митної діяльності недостатньо досліджена економічною наукою у значенні елемента механізму митно-податкового адміністрування. Це сповільнює розвиток облікових технологій у митних органах на необхідній теоретико-методологічній основі. І тому вказана проблематика потребує відповідного дослідження в контексті формування шляхів та способів для удосконалення митно-податкових процедур і задля одночасного створення для суб'єктів ЗЕД більш простих та зручних умов щодо сплати митних платежів, здійснення зовнішньоторговельних операцій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням постановки на облік суб'єктів ЗЕД як складової механізму митно-податкового адміністрування у вітчизняній науці приділено недостатньо уваги. Разом з тим, в працях таких відомих вітчизняних науковців та практиків, як І.Г. Бережнюк, А.Д. Войцещук, О.В. Годованець, О.П. Гребельник, Є.В. Додін, М.М. Каленський, І.Г. Калетник, Б.А. Кормич, Т.Д. Ліпіхіна, В.П. Мартинюк, В.М. Мельник, П.В. Науменко, Н.Т. Овдієнко, П.В. Пашко, Т.О. Проценко, Ю.П. Соловков, Н.Я. Спасів, досліджувались проблеми організації митними органами сплати митних податків і зборів, ефективного забезпечення

Рис. 1. Місце обліку (акредитації) суб'єктів ЗЕД в механізмі митно-податкового адміністрування

ними формування дохідної частини державного бюджету.

Метою статті є розгляд проблем обліку суб'єктів ЗЕД в митних органах з метою забезпечення повної та вчасної сплати митних податків і зборів до державного бюджету, удосконалення правової основи та здійснення цих процедур у плані покращення і спрощення умов для провадження операцій зовнішньої торгівлі, виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідженням нормативно-правової бази стосовно питань обліку митними органами суб'єктів ЗЕД встановлено, що вона була сформована ще у 1996 році [2;3] і в подальшому лише вдосконалювалась.

Таблиця 1. Динаміка кількості суб'єктів ЗЕД, що перебувають на обліку у митних органах України у 2001–2010 роках

Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість суб'єктів ЗЕД (од.)	36743	35724	32566	32924	34048	34418	34320	36421	34172	33300
Темпи зростання, Базовий k(%)	-	97,2	88,6	89,6	92,7	93,7	93,4	99,1	93,0	90,6
Темпи зростання, Ланцюговий k(%)	-	97,2	91,2	101,1	103,4	101,1	99,7	106,1	93,8	97,4

Джерело: розраховано автором на основі даних [5; 6].

На сьогоднішній день організаційні процедури постановки суб'єктів ЗЕД на облік у митних органах визначаються наказами митниць, які ведуть цей облік. У практиці роботи митних органів України сформувалися такі процедури: якщо суб'єкт господарювання має намір здійснювати експортно-імпортні операції, для постановки на митний облік його посадова особа самостійно або за допомогою митного брокера (митного посередника), з яким укладено відповідний договір на обслуговування, має подати до митниці за місцем знаходження (реєстрації) такого суб'єкта два заповнені примірники оригіналів "Облікової картки суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності" та одну електронну копію цієї картки у відповідному форматі. До цих карток мають бути долучені оригінали і завірені печаткою юридичної особи чи фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності копії визначених законодавством документів [4].

Інспектор відділу митних інформаційних технологій митного органу, відповідальний за облік, звіряє копії з оригіналами поданих документів, проставляє на двох примірниках "Облікової картки суб'єкта ЗЕД" відбитки особистої номерної печатки, після чого один примірник картки залишається в справах митного органу разом з копіями поданих для обліку документів, а другий — отримує заявник як свідоцтво про облік у митних органах. Оригінали документів повертаються суб'єкту ЗЕД. Дані про суб'єкта ЗЕД вносяться до Єдиної автоматизованої інформаційної системи (далі — ЄАІС) Держмитслужби України.

Облікова інформація, що вноситься до ЄАІС стосовно суб'єктів ЗЕД, повинна відповідати таким вимогам:

- багатократності (у використанні);
- концентрації (тобто обліковуватись тільки за суттєвими ознаками);
- дієспрямованості (цілком відповідати визначеним завданням);
- достовірності (показує, що інформація адекватна реаліям).

Інтеграція інформаційної системи обліку суб'єктів ЗЕД в механізмі митно-податкового адміністрування представлена на рис. 1.

Варто зазначити, що діюча ЄАІС митних органів, де обліковуються дані про суб'єктів ЗЕД, забезпечує не тільки збереження, але й обмін обліковими даними між усіма користувачами,

пов'язаними між собою інформаційними потоками. Це надає можливість підвищити ефективність митно-податкового адміністрування на наступних його етапах, а саме:

— прогнозно-аналітичної роботи з питань надходжень до бюджету митних платежів, що необхідно для обґрунтування дохідної частини бюджету при його складанні;

— аналізу надходжень від справляння митних платежів, що необхідно для визначення коефіцієнта результативності виконання дохідної частини бюджету тощо.

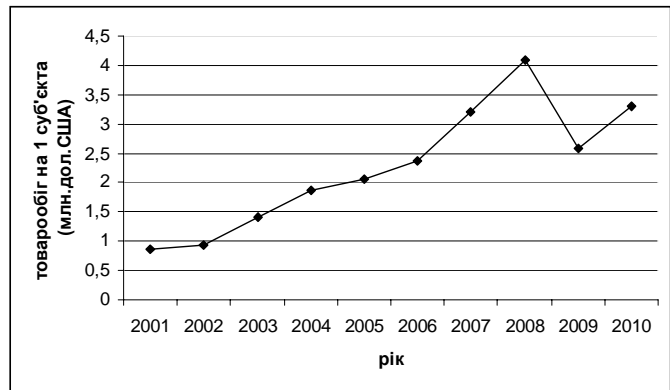
Обсяги обліку суб'єктів ЗЕД щорічно змінюються, що, насамперед, визначається кількістю суб'єктів господарювання, які здійснюють зовнішньоторговельні операції (табл. 1).

Аналіз динаміки кількості суб'єктів ЗЕД в Україні у 2001—2010 р. свідчить що в періоди 2001—2003 рр. та 2008—2010 рр. спостерігалось скорочення кількості акредитованих митними органами суб'єктів ЗЕД. Загальна кількість учасників ЗЕД, що перебувають на обліку в митних органах, в середньому зменшилась на 9%. Визначилось основне коло операторів зовнішньоекономічного ринку. Цілком очевидно, що скорочення кількості акредитованих митними органами суб'єктів ЗЕД з 2008 по 2010 рр. стало наслідком світової економічної кризи, що призвело до значного падіння обсягів зовнішньої торгівлі, рівня ділової активності та суттєвого зниження обсягів зовнішньоторговельних операцій на 1 суб'єкта ЗЕД (рис. 2)

Разом з тим, ще з 2004 р. в Україні з метою прискорення товарообігу через митний кордон, спрощення умов для провадження зовнішньоторговельних операцій, що відповідає умовам членства нашої держави у СОТ, запроваджено систему, яка допускає можливість віднесення окремих добропорядних суб'єктів ЗЕД до підприємств з високим ("білий список") та достатнім ("зелений список") рівнем довіри [7]. Наслідком цього є те, що до товарів і транспортних засобів, переміщуваних такими суб'єктами ЗЕД, застосовується мінімум митних процедур.

Відповідно до наказу ДМСУ від 10 серпня 2009 р. № 736 "Про затвердження Порядку визначення підприємств-резидентів, до товарів і транспортних засобів яких може встановлюватися спрощений порядок застосування процедур митного контролю та митного оформлення" [8] юридична особа, зареєстрована в Україні, за результатами оцінювання показників її діяльності митницею та за письмовим зверненням такої особи може бути включена до Реєстру підприємств, до товарів і транспортних засобів яких установлено спрощений порядок застосування процедур митного контролю і митного оформлення.

Високий рівень довіри (передбачає включення підприємства до "білого списку") встановлюється для суб'єктів ЗЕД, які набрали за результатами оцінювання не менше 23 балів, а достатній ("зелений список") — для тих, діяльність яких за відповідними критеріями характеризується показником у не менше як 18 балів. Якщо сума отриманих підприємством балів становить менше 18, то воно до зазначеного Реєстру не включається

Рис. 2. Динаміка зовнішньоторговельних обсягів на 1 суб'єкта ЗЕД

Джерело: складено автором на основі даних [5; 6].

ся, права на застосування спрощених процедур митного контролю та оформлення не отримує. Критерії оцінки підприємств-резидентів на відповідність зазначеним рівням довіри затверджені наказом ДМСУ від 10 серпня 2009 р. № 735 (діє в редакції наказу ДМСУ від 3 березня 2011 р. № 161) [9]. А саме передбачено, що при вказаному оцінюванні суб'єкта ЗЕД враховуються такі показники, як:

- кількість оформлених ним вантажних митних декларацій;
- обсяги переміщуваних товарів у грошовому еквіваленті;
- здійснювані види господарської діяльності;
- тривалість провадження ЗЕД;
- належність підприємства до великих платників податків;
- відомості, які засвідчують відсутність фактів допущення ним порушень митних правил.

Для встановлення рівня довіри для підприємств-резидентів у митницях передбачено створення постійно діючої комісії з цих питань. Цю комісію очолює начальник митниці або його заступник, а до її складу включаються керівники відділів (секторів): митного оформлення; інформаційної роботи та митної статистики; митних платежів, контролю митної вартості; номенклатури та класифікації товарів; внутрішньої безпеки; організації митного контролю; контролю за переміщенням товарів; служби по боротьбі з контрабандою і порушеннями митних правил. Комісія має прийняти рішення про присвоєння підприємству-резиденту відповідного рівня довіри або про відмову в ньому не пізніше одного місяця з дня надходження відповідної заяви від суб'єкта ЗЕД.

До товарів і транспортних засобів, що належать підприємствам, включених до "білого списку" Реєстру, провадиться лише вибірковий митний огляд у митниці призначення/відправлення відповідно до статті 42 МК України (на кордоні він відсутній), а до об'єктів експортно-імпорتنних операцій суб'єктів ЗЕД із "зеленого списку" — вибірковий митний огляд на "прикордонній" та у "внутрішній" митницях (пункти 7 і 8 Порядку визначення підприємств-резидентів, до товарів і транспортних засобів яких може встановлюватися спрощений порядок застосування процедур митного контролю та митного оформлення).

Станом на 16 червня 2011 р. в Реєстрі підприємств до товарів і транспортних засобів яких установлено спрощений порядок застосування процедур митного контролю та оформлення ("білий" та "зелений" списки), перебувало 473 суб'єкта ЗЕД [10].

Зауважимо, що акредитація (постановка на облік) у митних органах підприємств та фізичних осіб — підприємців як суб'єктів ЗЕД в аспекті створення організаційно-правових передумов для сплати ними митних податків і зборів має "вторинний" (похідний) характер по відношенню до взяття їх на облік (як платників відповідних податків) в органах державної податкової служби. Зокрема, для того, щоб учасник господарських відносин отримав облікову карту суб'єкта ЗЕД, він має подати до відповідного митного органу в обов'язковому порядку, як один з документів, належним чином завірнену копію свідоцтва ПДВ або свідоцтва про сплату єдиного податку. Порядок взяття на облік платників податків в Україні у наш час загалом визначається главою 6 розділу II "Адміністрування податків і зборів (обов'язкових платежів) ПК України, отримання свідоцтва ПДВ — статтю 183, а свідоцтва про сплату єдиного податку — підрозділом 8 розділу ХХ цього Кодексу.

Крім того, якщо суб'єкт ЗЕД ввозить на митну територію України підакцизні товари, він має бути також зареєстрованим в органах державної податкової служби як платник акцизного податку відповідно до пункту 212.3 статті 212 ПК України.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведене, "облік суб'єктів ЗЕД у митних органах" можна визначити як комплекс реєстраційних заходів, спрямованих на документальне налагодження взаємовідносин між суб'єктом зовнішніх торговельних операцій і уповноваженим державою органом в царині митної справи, що має на меті забезпечення своєчасного та повного (у відповідності з чинним податковим і митним законодавством) обкладання митними податками та зборами товарів й транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, уможливлення надання митницями якісних і оперативних "сервісних" послуг з митного контролю та оформлення вантажів, спрощення адміністративних процедур на кордонах, ведення статистики зовнішньої торгівлі для її використання суб'єктами проведеної економічної політики Української держави. Реалізація митними органами механізму запровадження "ступеня довіри" до сумнівних суб'єктів ЗЕД одночасно є передумовою для розвитку електронного митного декларування, запровадження в нашій державі обміну інформацією між митницями і економічними операторами в електронній формі, що передбачено Кіотською конвенцією оновленою (в редакції 1999 року) [11]. Удосконалення нормативної системи обліку суб'єктів ЗЕД забезпечить у подальшому підвищення ефективності механізму митно-податкового адміністрування.

Література:

1. Мельник В.М. Домінанти податків і оподаткування та забезпечення повноти їх дії: дис.д.е.н.:08.00.08 / Мельник В.М.; Державна установа "Інститут економіки та прогнозування НАН України". — К., 2007. — 444 с.

2. Наказ Державного митного комітету України "Про затвердження Порядку ведення обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах" від 31.05.1996 р. № 237 (зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 12.09.96 за № 292/1317, та висновком № 12/44 Міністерства юстиції України "Про скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правового акта" від 12.08.2005 було скасована державна реєстрація наказу) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

3. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 3 квітня 1996 року № 391 "Про заходи щодо створення єдиної бази статистичних даних та статистичної звітності про зовнішньоторговельні операції" від 03.04.1996 р. № 391 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

4. Постанова Кабінету Міністрів України "Про перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України" від 01.02.2006 р. № 80 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

5. Пресс-центр: новини [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державної митної служби України: [сайт]. — Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>.

6. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України: [сайт]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

7. Наказ Державної митної служби України "Про затвердження Порядку визначення підприємств-резидентів, щодо товарів яких може встановлюватися спрощений порядок застосування процедур митного оформлення" від 19.08.2004 р. № 607 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1095-04>

8. Наказ Державної митної служби України "Про затвердження Порядку визначення підприємств-резидентів, до товарів і транспортних засобів яких може встановлюватися спрощений порядок застосування процедур митного контролю та митного оформлення" від 10.08.2009 р. № 736 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0814-09>

9. Наказ Державної митної служби України "Про затвердження Критеріїв оцінки підприємств-резидентів, до товарів і транспортних засобів яких може встановлюватися спрощений порядок застосування процедур митного контролю та митного оформлення" від 10 серпня 2009 року № 735 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

10. Реєстр підприємств, до товарів і транспортних засобів яких установлено спрощений порядок застосування процедур митного контролю та оформлення станом на 16.06.2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.licasoft.com.ua/component/lica/>

11. Міжнародна конвенція зі спрощення та гармонізації митних процедур (в редакції від 26 червня 1999 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 30.05.2012 р.